

פרי קודש היולאים

לעילוי נשמת
נין רבינו הגה"ק זצ"ל
הרה"ח מנחם צבי ב"ר חיים
יחזקאל לאזאר ז"ל חתן
הג"ר שלמה הירש זצ"ל
חתן רבינו הגה"ק זצ"ל
נלב"ע ט"ו שבט תשל"ו
תנצב"ה

פרי יתרו תשפ"ג

בס"ד, גליון מס' 49

מתורתו ומורשתו של רבינו הגה"ק הילל זצ"ל
אברק"ק סאסרעגען זי"ע

פרי יתרו

ההשתתפות בצער הזולת נחשבת כיסורים לזכות על ידי זה לתורה וארץ ישראל ועולם הבא

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה וּגּוֹ' וְאֵת שְׁנֵי בָנָיָהּ אֲשֶׁר שָׁם הָאָחִיד גְּרָשָׁם פִּי אָמַר וּגּוֹ' וַיִּחַד יִתְרוֹ וּגּוֹ'

(שמות יח, ב-ט)

בצערם של ישראל הרי זה נחשב להם ליסורים שעל ידם יזכו לתורה, נתן דעתו להשתתף בצערן של ישראל כדי שעל ידי זה יזכה גם הוא לקבל את התורה.

וזהו שלקח יתרו את צפורה אשת משה ושני בניו, שמהם למד דאף שלא היו בשעבוד, מכל מקום משמותיהם נלמד שמהשתתף בצערם של ישראל², ולכן "ויחד יתרו" שנעשה בשרו חידודין חידודין, שהשתתף בצערם של ישראל כדי שיוכל לזכות להדבק בהם ולקבל את התורה. (ח"א קצא, קצה)

יש לדקדק למה ביאר כאן את טעם שמות בני משה רבינו ע"ה.

ונראה לתרץ, דהנה שעבוד מצרים הי' "כור הברזל"¹ להכשיר את ישראל לקבל את התורה"ק, וכבר אמרו חז"ל (ברכות ה, א) "שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנן אלא על ידי יסורין ואלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

ועתה כשבא יתרו להתגייר ולקבל את התורה, הי' תוהה האידך יוכל לזכות לזה הרי לא הי' בשעבוד מצרים. אך כאשר שם אל לבו שגם כל שבט לוי לא היו בשעבוד, ואף על פי כן מצד השתתפותם

שיש לנהוג לפנים משורת הדין

וַיְהִי מִמְּחִרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב

(שמות יח, יג)

לפנים משורת הדין. ולכן במעשה בראשית הקדים "ערב" ל"בוקר", כי ערב מורה על דין ובוקר על רחמים³ ובתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ואחר כך שיתף מדת הרחמים.

וזהו "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו" היינו לפנים משורת הדין, שמלמד את בעלי הדין להגיע לפשרה, "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" שגם הקב"ה נהג כך כשברא העולם במדת הרחמים כדי ללמדנו לנהוג כן.

והנה במעשה בראשית הקדים "ערב" ל"בוקר" כי ערב מורה על דין ובוקר מורה על רחמים, ובתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ואחר כך שיתף מדת הרחמים, אך כאן אצל משה נאמר "מן הבוקר עד הערב", כי הקדים הפשרה היא מדת הרחמים. (ח"א קצח)

פירש רש"י, "מן הבקר עד הערב, אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר בו ויהי ערב וגו'".

יש לדקדק, מהו "אמת" ומהו "אמת לאמיתו". ונראה לפרש ד"אמת" הוא כפשוטו לפסוק על פי הדין, ו"אמת לאמיתו" היינו לפנים משורת הדין, דאפילו שאין זה אמת כפשוטו מכל מקום התכלית שיצא ממנה הוא אמת (עיין דרישה חו"מ סי' א' ס"ק ב').

והנה נתבאר לעיל פר' בראשית (ד"ה בראשית ברא (הב)) שרצה הקב"ה שנלך בדרכיו לנהוג לפנים משורת הדין, שכמו שהוא ראה שאין העולם יכול להתקיים במדת הדין לבד ולכן הקדים ושיתף מדת רחמים, כך גם אנו אף שיש דין אי אפשר להתקיים בלעדי שנלך

¹ על פי דברים ד, כ, "ואתכם לקח ד' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה". וכ"ה במלכים א, נא.

² בשל"ה הק' בפר' וראא (תוכחת מוסר ד"ה אלה) ביאר על לוי שקרא שמות בניו גרשון קהת ומררי כדי להשתתף בצערם של ישראל, ורבינו הגה"ק זצ"ל מפרש שכן עשה משה בשמות בניו, ולכן ציין הפסוק כאן את טעם שמותם.

³ א"ה. עיין תיקוני זהר תיקון ל.

"...ואולי אם המצא תמצא איזה דברי אגדה אשר ראוי לאמרם
בשבילי, אולי אבנה גם אני בעבורכם..."
(שם בהקדמה)

"וזאת באתי לרשום איזה ליקוטים למען ירוץ הקורא, ולאמר
בשבילי איזה דבר בכל שבוע..."
(קודש היולאים ח"א עמ' ז')

ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך וגו' על פן ברוך ד' את יום השבת ויקדשהו

(שמות כ, ח-י)

כאילו כל מלאכתך עשויה", שאם הרהר במלאכתו בשבת לא יעשנה עוד כלל, אלא היא בעיניו שכבר נעשתה מלאכה זו ושוב אין צריך עוד לעשותה אפילו אחרי השבת. ואם יעלה על הדעת שנמצאת השבת מפסידתו ממלאכתו, ידע שמן השמים ימלאו חסרונו, והראי מהמן שבשבת לא ירד ולא הפסידו מכך, מפני שבחול ברכם הקב"ה בלחם משנה.

ולכן נסמכו ב' הפסוקים, "ועשית כל מלאכתך", כנ"ל כאילו כל מלאכתך עשוי, ולא תפסיד כלום וכמו שנראה ממה ש"ברך ד' את יום השבת ויקדשהו", שברכו במן שירד להם לחם משנה בחול וקדשו בשבת שלא ירד בו, וכך גם אתם תתברכו וכמו אותו חסיד שנעשה לו נס ולא הפסיד עקב השבת.

(ח"א רג)

פירש רש"י, "ועשית כל מלאכתך, כשתבא שבת היא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה. ברוך ויקדשהו, ברכו במן לכופלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו".

איתא בגמ' (שבת קג, ב) "מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. נעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו". ולכאורה מה חסידות היא שלא חלל שבת. אלא הפירוש כמבואר בשל"ה הק' (מסכת שבת נר מצוה ד"ה במחשבה ז"ל רבינו יונה), שאותו חסיד נמנע מלגדרה אפילו אחר השבת, כי לא רצה להנות ממחשבת שבת במלאכה.

ובזה אפשר לפרש מה שכתב רש"י "כשתבוא שבת היא בעיניך

דברי התענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבנו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, מח"ס "דברי התענוגים"

חותנו של רבינו הגה"ק הילל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

ביאור "דין אמת לאמיתו"

'ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב'

(שמות יח, יג)

מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאת החייב, לא הוי "לאמיתו". אי אפשר לומר כן, דבפ"ק דסנהדרין (דף ז:) אמרינו, כל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר (תהלים ו, יב) 'משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה"'. ולפירוש מהרר"י קארו, אף כשאין הדיין "לאמיתו" - אלא אהבתו לזכאי הצטרפה לדין האמת] אין כאן 'משוד עניים' וגו'. אבל לפירוש התוספות - במסכת ב"ב, שפירשו, "לאמיתו" שלא יטו את הדין] ניחא, ודו"ק.

ונראה בעניי למיהפך בזכותיה דיוסף צדיקא, מאור עינינו הרב ב"י זצלה"ה.

ואת אשר אחזה, דדברי התוס' במסכת ב"ב אינם משלימים את דבריהם במסכת שבת. דלשון הגמרא במסכת שבת הוא, כל דיין שדן דין אמת לאמיתו וכו' נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ולגבי מדרגה זו לא היה צריך לומר שאם יטה את הדין אינו נעשה שותף להקב"ה, שהרי כבר כתיב 'לא תטה משפט'. ולכן שם לא ביארו התוס', "לאמיתו", שלא יטו את הדין. והוצרך הב"י לבאר, שאם מצטרפת אהבת הדיין לדין ה"אמת", כבר לא יזכה להיקרא שותף להקב"ה. אבל במסכת ב"ב כתבו התוס' עפ"י הגמרא בסנהדרין, שאם אינו דן "לאמיתו" גורם לסילוק השכינה, וילפינו מקרא, 'משוד עניים' וגו', על כן הוכרחו לומר דמסלק השכינה גם אם רק גרם לגזל, ועליו לדון דין "אמת" לאפוקי דין מרומה, "לאמיתו", שלא יטה את הדין. אבל כשדן דין אמת ורק הצטרפה לזה אהבתו לזכאי, אין כאן גזל, ועל גמרא זו לא קאי פירושו של הב"י. ודוק ונכון בעז"ה, וקל להבין כי פשוט הוא.

איתא בגמרא במסכת שבת (דף י.), 'ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב', וכי תעלה על דעתך שמשעה יושב ודן כל היום כולו, תורתו מתי נעשית. אלא לומר לך, כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. כתיב הכא 'ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב', וכתיב התם 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד'.

וביארנו התוספות (שם), דין אמת אמיתו, לאפוקי דין מרומה - דהיינו שגם אם כבר העידו עדים וראה הדיין להיכן הדין נוטה, אם הוא חושש עדיין שיש מרמה מצד אחד מבעלי הדין, לא יאמר "אין לדין אלא מה שענינו רואות", אלא יחקור שוב היטב את העדים עד שתתברר האמת; כמובא להלן].

וכתב הבית יוסף (חושן משפט סי' א), דלענין זה, לאפוקי דין מרומה, היה די בתיבת "אמת", ומהו "לאמיתו". אלא יש לומר, דאע"פ שידון הדיין דין "אמת", אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאתו לחייב, לא הוי "לאמיתו" - כיון שאהבתו או שנאתו הצטרפו לשיקול דעתו].

ובמסכת בבא בתרא (דף ה:) הוסיפו התוספות וכתבו, דין אמת לאמיתו, "אמת" לאפוקי דין מרומה, אע"ג שהעדים מעידים אותו, אין מחתכים אותו, כיון שיוודעים שמשקרים וכו'. "לאמיתו", שלא יטו את הדין, עכ"ל.

וכתב המהרש"א (ה"א שם) שהבית יוסף שכתב, שלביאור התוס' היה די בתיבת "אמת" ולא היה צורך בתיבת "לאמיתו", נעלמו מעיניו דברי התוס' במסכת ב"ב, שפירשו שפיר הן תיבת "אמת" והן תיבת "לאמיתו". וגם מה שפירש הב"י עצמו, דאע"פ שידון הדיין דין אמת, אם

לקבלת הגליון בעז"ה מידי שבוע, וכן לקבלת גליונות קודמים, להנצחה והודעה על שמחה

נא לשלוח לכתובת: info@Kodesh-Hilulim.com

כמו"כ כל מי שיכול להעשיר ברעיונות ומאמרים וכדו' למטרות הגליון נא לשלוח לכתובת הנ"ל.